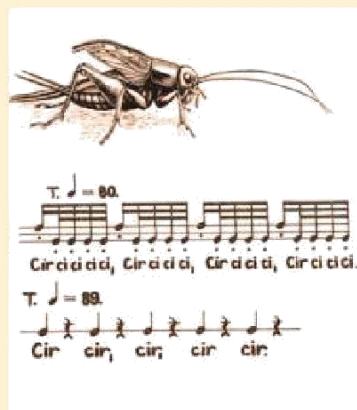

2016-ban az év rovara: a mezei tücsök

*Hallod, hogy cirpel a szentséges éj?
Nyílik a lélek: magát figyeli, de
ráfonódnak a tér idegei,
s végtelen mélység s magasság között
fortísszímóba csap át a tücsök:
szikrázik az i és pendül az ú, ü-rű-
kerű, kerí-keri: telten s oly sűrűn, oly
visszhangosan, s úgy gyűrűzve, mint
szívet körül a hab ostroma: mind
teltebben, ahogy tavaly s azelőtt
s ahogy mindig fog: sződd magadba,
sződd bele magad a szövetebe és sóhaj
leszel és megkönnyebbülés,*

Szabó Lőrinc: Tücsökezene ciklusából; ...kilátón..., részlet

A mezei tücsök (*Gryllus campestris*) az ízeltlábúak (Arthropoda) törzsének, a rovarok (Insecta) osztályának és az egyenesszárnyúak (Orthoptera) rendjének egyik La Fontaine által megénekelte faja.

Elterjedése

A mezei tücsök Nyugat-, Közép- és Dél-Európában, valamint Észak-Afrikában és Nyugat-Ázsiában él. Magyarországon is gyakori.

Megjelenése

A mezei tücsök hossza 20-26 milliméter. Szájszerve rágókból áll; ásásra és táplálkozásra alkalmasak. Szárnyai repülésre alkalmatlanok; a hátsó szárnyak kicsik. A rovar zömök, fényes fekete testéről és jókora, sisakszerű fejről lehet könnyen felismerni. Csápjai hosszúak és vékonyak. Jellemző még a hátulsó comb alsó felének piros színe. E rovarnál a hallószerv nem a fején van, hanem az elülső lábszáron. A tücsök behajlítja lábát, hogy egy hangforrással összehangolja és megállapítsa, honnan jön a hang. A tücsök a ciripelő hangot (tudományos nevén stridulation) szárnyaik összedörzsölésével képzik. Az úgynevezett ciripelő erek, amik kb. úgy néznek ki, mint egy fésű, a szárnyon találhatók, és ezek összedörzsölésével képzik a tücsök a hangot.

Életmódja

A hím közismert hangos énekét májustól hallatja, többnyire a maga vájt földi lyuk előtt. Elülső szárnyának összedörzsölésével ciripel. Éneküket általában június végéig halljuk, de akár még augusztusban is hallhatóak. A mezei tücsök főként éjszaka aktív, növényi anyagokkal táplálkozik, de kisebb rovarokat is fogyaszt. Kifejlett rovarként 3-4 hónapig, többnyire magányosan él.

Szaporodása

Miután az állatok lárvá alakban telelnek át, már kora nyári időszakban ivarérettek. A párzási időszak Közép-Európában májustól júliusig tart. A nőstények petéiket egyenként a talajba rakják. Akár 200 pete is lehet.

2016-ban az év madara: a haris

A haris (*Crex crex*) a madarak (Aves) osztályának a darualakúak (Gruiformes) rendjébe, ezen belül a guvatfélék (Rallidae) családjába tartozó faj. A *Crex* madárnem egyetlen faja.

A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület 2016-ban „Az év madarává” választotta.

Előfordulása:

Nyugat- és Közép-Európában Kelet-Szibériáig, valamint délre a Kaukázus előteréig költ, és Afrika déli részén telel át.

Megjelenése:

Testhossza 27-30 centiméter, szárnyfesztávolsága 46-53 centiméter, és testtömege 135-200 gramm. Felső tollazata feketés, világosbarna szélekkel, ezért kissé pikkelyesnek tűnik. Hasalja fakóbarna, vörösesbarna csíkozással. Mellkasa, torka és feje oldalt galamszürke. Csőre rövid és erős, hogy fel tudja csipegetni a vetőmagokat és a gabonát. A fiókák egységesen feketésbarnák, ami egy mezei madár esetében szokatlan.

Életmódja:

Magányosan él. Tápláléka vetőmagokból, gabonából és kis gerinctelenekből áll.

Szaporodása:

A költési időszak május-június között van, ritkán költ kétszer. Talajon lévő mélyedésbe fűszálakból készíti fészket. Egy fészkaljban 7-12 szürkészöld vagy vörösbarna tojás található, ezeken rozsdá- vagy bíborszínű foltok vannak. A költés 14-18 napig tart és csak a tojó vesz részt benne. A kirepülés 5 hét után jön el.

Kárpát-medencei előfordulása:

Magyarországon rendszeres fészkelő, mintegy 4000 költőpár él itt.

A faj a Természetvédelmi Világszövetség listáján mérsékelten veszélyeztetett, Európában sebezhető fajként tartják nyilván, Magyarországon fokozottan veszélyeztetett, eszmei értéke 500 000 Ft.

2016-ban az év emlősei a hazai denevérfajok

A denevérek (*Chiroptera*) az emlősök osztályának egyik rendje. 19 család és mintegy 928 ma élő faj tartozik a rendbe. Az emlőállatok egyedüli csoportja, amely aktív repülésre képes. Mellső végtagjaikon a másodiktól kezdve valamennyi ujjuk erősen meghosszabbodott. Közöttük, valamint a törzs oldala között egy vékony bőrredő - a „vitorla” - feszül, amely a hátsó lábra és a farokra is kiterjed. Mivel bőrszárnyuk nem ereszti át a levegőt, röptük különbözik a madarakétól. Az emlősök között egyedül állnak abban, hogy térdüket nemcsak befelé, hanem kifelé is képesek mozgatni, ami szükséges a leszálláshoz és a fejfelé függéshez. Ebből következően lábujjaik sem előre-, hanem hátra néznek. A földön csak üggyel-bajjal mozognak. Éjszakai állatok. Napközben fejfelé csüngenek faodvakban, barlangokban, padlásokon. Fogazatuk elkülönült metsző-, szem- és őrlőfogból áll, de valamennyi fog tühegyes. Tépőfoguk nincs. Látásuk gyenge, ultrahangok segítségével tájékozódnak oly módon, hogy az általuk kibocsátott ultrahang az eléjük kerülő tárgyakról, rovarokról visszaverődik, és ezt érzékeli. Az ultrahang frekvenciája fajonként különböző, 35 - 105 kHz közé esik. A közönséges denevér a száján át, a patkósorrú denevérek a hártvány orrukon bocsátják ki az ultrahangot.

Európa valamennyi denevére hosszabb-rövidebb téli álmot alszik, amelynek időtartama a külső hőmérséklettől függ. A hazai denevérek elsősorban a téli szállás iránt támasztanak igényeket: fontos, hogy itt óvva legyenek a fénytől, az erős hőmérséklet-ingadozásoktól, és a levegő páratartalma is elég magas legyen, hogy a denevérek a téli álom idején ne száradjanak ki. Testhőmérsékletük teleléskor, valamint a nyári hidegfrontok során jelentősen lecsökken. Hosszabb téli meleg időszakok alatt néhány faj megszakítja a pihenést, sőt, még táplálkozik is. A legtöbb denevérfaj társasan él, csak néhányuk pihen magányosan. Ezek saját revírt tartanak, ahonnan elűzik a betolakodókat. Tavasszal számos nőstény gyűlik össze az arra alkalmas üregekben és barlangokban, utódait az ilyen, úgynevezett kölykezőszállásokon hozzák világra. A hímek ez idő alatt egyedül vagy kisebb csoportokban a környéken tartózkodnak. Az európai denevérállományok nagy része erősen csökken. Ennek legfőbb oka a rovar táplálék, a téli szállás, a kölykezőhelyek és a nyári szállások megfogyatkozása, valamint a zsákmányállatokból a szervezetükben felgyülemelő, emberi eredetű szennyeződések. Magyarországon valamennyi denevérfaj védett. Mesterséges denevérodúk kihelyezésével olykor segíthetünk néhány veszélyeztetett fajon.

2016-ban az év fája: a mezei szil

A mezei szil (*Ulmus minor*) a rózsavirágúak (Rosales) rendjébe, ezen belül a szilfafélék (Ulmaceae) családjába tartozó faj.

Előfordulása:

A mezei szil mindenekelőtt a nagy európai folyóvölgyekben gyakoribb. Közép-Európa északnyugati részén azonban hiányzik, és a hegyvidékeken legfeljebb 600 méter magasságig emelkedik. Előfordulási területének a legkeletibb pontja, Anatólia.

Megjelenése:

A mezei szil 20-30 méter magas lombhullató fa. Koronája igen változatos, a típusnál többnyire meglehetősen keskeny és magasan boltozatos, sokszor azonban szabálytalan. A kéreg barnásszürke, hosszú, igen mély barázdákkal és domború bordákkal. A vesszők olykor vastag paracések. A 6-10 centiméter hosszú és mintegy 5-8 centiméter széles levelek változó alakúak, túlnyomórészt fordított tojásdadok vagy hosszúkásak, kihegyezettek és feltűnően ferde vállúak, szélük kétszer fogazott, fonákjuk az érzugokban szakállszőrös, felső oldaluk többnyire kopasz és fényes sötétzöld színű.

Életmódja:

A mezei szil elsősorban ligeterdőkben, nyirkos, olykor elárasztott, tápanyagban és bázisokban gazdag talajokon él, de más erdőkben, erdőszéleken, réteken és legelőkön is előfordul.

Virágzási ideje március-április között van.

A COMPÓ AZ ÉV HALA 2016-BAN

A **compó** (*Tinca tinca*) a csontos halak (Osteichthyes) főosztályának a sugarasúszójú halak (Actinopterygii) osztályába, ezen belül a pontyalakúak (Cypriniformes) rendjébe és a pontyfélék (Cyprinidae) családjába tartozó faj. Egyéb nevei: doktorhal, cigányhal.[1]

Előfordulása

Európában, Szibéria egy részén és Anatóliában lévő síkvidéki, lassú áramlású, iszapos medrű folyók, állóvizek és mocsarak lakója. Magyarország állóvizeiben is gyakori.

Megjelenése

A compó hosszúsága átlagosan 20-30 centiméter, legfeljebb 60 centiméter (7,5 kilogramm tömeggel). A compó teste zömök, erőteljes felépítésű, magas faroknyéllel. Szája kicsi, csúcsba nyíló, mindkét szájzugon egy-egy rövid bajuszszál lóg. Szemei kicsinyek. Garatfogai egysorosak: 4,(5)-5. Pikkelyei aransárgák és nagyon aprók (az oldalon mentén 95-100 található), a vastag, nyálkás bőrbe mélyen beágyazódtak. A hátúszót 12-13, a farok alatti úszót 9-11 sugár támasztja, valamennyi úszó lekerekített. A hím hasúszói megnyúltak, rajtuk a 2. sugár megvastagodott. A farokúszó gyengén öblösen bemélyedő szélű. Háta többnyire sötétzöld vagy sötétbarna, oldala világosabb, sárgarézfényű, hasoldala pedig sárgásfehér.

Életmódja

Tinca tinca Prague Vltava 3.jpg

A compó túlnyomórészt lassan folyó vizekben, valamint sűrű növényállományokkal benőtt, iszapos fenékű, sekély, melegebb vizű tavakban él. Óvatos, a fényt kerülő halfaj, napközben rendszerint a fenékre húzódik, és csak szürkületkor élénkül meg. Az iszapban keresgéli szúnyoglárvákból, férgekből és csigákból álló táplálékát, de növényeket is fogyaszt. A telet az iszapba ásva tölti. Fekete, sárga és piros színváltozata is előfordul.

Szaporodása

2-3 évesen válnak ivaréretté. Május-júniusban ívik. 200-300 000 darab, nagyjából 1 milliméter átmérőjű ikrát rak, ezek rátapadnak a vízinnövényekre. A kelési idő 20 °C-os vízhőmérséklet mellett körülbelül 3 napba telik. A frissen kelt, 4-5 milliméteres lárvák fején ragadós mirigy van, ezzel tapadnak meg a vízinnövényeken, amíg szikzacskójukat felélik.

2016-ban az év gombája: a lila pereszke

Jellemzés: Lila színű gomba, húsa is lilás. Kalapja és tönkje idősebb korban fokozatosan fakuló, barnuló. Késő ősszel terem.

Kalap: Kezdetben félgömb alakú, domború, majd kiterülő, idősebb korban tölcseeresedő, 5-15 cm nagy. Színe kezdetben élénk hamvas ibolyáskék, ibolyásbarna, majd fokozatosan barnul és fakul. Az idősebb példányok szürkésbarnák, vörösesbarnák, az ibolyaszín csak a kalap közepén látszik, majd eltűnik.

Lemezek: Sűrűn állók, nem lefutók, de néha lehetnek kissé lefutók is. Színük kezdetben a kalappal egyező, ibolyáslila, de fokozatosan barnul, bár valamivel később, mint a kalap. A lemezek aránylag könnyen lefejtethetők a húsról. Spórapora ibolyásfehér. Spórái lilásfehérek, tojásdadok, finoman pontozottak.

Tönk: Aránylag rövid, fiatalon az avarból alig kiemelkedő, 5-10 cm magas, 1-2 cm vastag, egyenes vagy kissé hajlott, alul elgörbülő, kiszélesedő. Rostos, rugalmas. Színe ibolyáslila, hosszában csíkos, néha világosabb. Felső részén, lilás alapon néha fehéresen hamvas, korpás. Alul molyhos-nemezes, és lombbal, avarral összefüggő micéliumfonalak tapadnak rajta, amelyek nemritkán szintén lilásak.

Hús: Merev, nem törékeny, de a tönkben rostos. Színe ibolyáslila, idősebb korban világosabb, fakuló, vizenyősebb, lehet barnás vagy fehéres is.

Szag és íz: Változó, néha kellemes, illatszerre, ibolyára vagy mandulára emlékeztető, de többnyire retekiszagú. Íze kellemes, néha kissé savanykás, nemritkán retékízű.

Felhasználás: Jó, ehető gomba. Nem erősen, de jellegzetesen aromás és kellemesen ropogós. Legjobb más gombával együtt készíteni. Jó pörköltet, levest vagy más gombás ételt ad. Ecetesgombának is igen alkalmas.

2016-ban az év-vadvirága: a mocsári kockásliliom

A mocsári kockásliliom a számos fajt magában foglaló liliomfélék családjába (Liliaceae) tartozik, olyan közismert rokonokkal, mint a liliomok (*Lilium* spp.), a tulipánok (*Tulipa* spp.) vagy a tyúktaréjok (*Gagea*), melyek mind az északi félteke mérsékelt égövében terjedtek el.

A mintegy 130, *Fritillaria* nemzetségbe tartozó fajt magyarul kockásliliomnak vagy púposliliomnak hívják. Mivel a mocsári kockásliliom a nemzetség egyetlen hazai vadon élő faja, ezért egyszerűen kockásliliomnak is nevezzük. Az ország egyes részein kotuliliomnak, kockás kotuliliomnak, ostáblás liliomnak, kockás hatkotunak, kockaliliomnak, kosnyócskának, korona liliomnak, szerecsenmáknak, szemvirágnak és vadtulipánnak is hívják, illetve hívták egykor.

A mocsári kockásliliom síksági faj, Angliától Oroszország középső részéig, a Déli-Alpokig és Szerbiáig őshonos, Észak-Európában ültetik és elvadul. Érdekes módon Dél-Svédország Uppland tartományának szimbóluma, annak ellenére, hogy a növény itt nem honos, hanem az Uppsalai Botanikus Kertből szökhett ki, ahol már 1658-ban ültették, a hagymák pedig Hollandiából származtak. A növény kivadását elsőként a Kungsängen melletti nedves réteken figyelte meg Sten Carl Bjelke, Linné egy barátja még 1742-ben, ahol a mai napig megtalálható a növény.

Hazánkban az ország északkeleti részén, a Beregtől Aggtelekig, a Bükkig és a Mátráig, valamint az ország délnyugati részén, a Kemenesháttól a Mohácsi-szigetig fordul elő. Az ország középső területeiről hiányzik, de innen nem messze Párkány (Štúrovo) közelében, Szlovákiában megtalálható.

A korábban sokfelé előforduló faj a lecsapolások, gyepfeltörések és melioráció következtében mára Európa szerte ritkává és veszélyeztetetté vált. Hazánkban is elsősorban élőhelyeinek tönkrététele, megsemmisülése fenyegeti, így elsősorban halastavak létesítése és gyepfeltörések, melyeket a növény nem él túl.

2016-ban a kockás sikló az év hüllője

Sokakat talán meglep, hogy a Balatonban és a vizes élőhelyeken látott vízisiklónál is gyakrabban lehet találkozni a kockás siklóval (*Natrix tessellata*), amely a kikötött csónakokban, hajókon valamint a víz közeli hétvégi házakban is szívesen megbújik, ezért nyaranként könnyen összefuthatunk vele.

Alapvetően zöldes-, sárgásbarna vagy barna a teste alapszíne, amelyet sötétebb (barna vagy sötétszürke, esetenként fekete) pepitamintázat tarkít. Innen ered a kockás elnevezés. Az oldala gyakran kissé füstös, márványozott, olyan, mintha megpörköltödött volna.

A hüllőkre jellemzően változó testhőmérsékletű faj, ősszel száraz, meleg helyre vonul telelni, ahonnan április közepén bújik elő. A kockás sikló, mint minden kételtű és hüllő Magyarországon és Európában, védett faj. Természetvédelmi

Ha veszélyt érzékel, akkor kloákáján keresztül jellegzetes, átható, kellemetlen szagú váladékot ürít. Ezt a bűzös váladékot nagyon nehéz lemosni, sokáig átható bűzt hagy a kézen, ha netán kézzel kísérelnénk meg eltávolítani a hajónkról vagy a nyaralóból.

